

Mədəni - Maarif

11 • 2006

Qədim musiqi alətləri ansamblının 10 yaşı tamam oldu. Yarandığı ilk gündən alətlərin “dili” ilə qədim musiqimizi respublika və onun hüdudlarından kənarında təbliğ və təqdir edən kollektivin uğurları o qədər böyükdür ki, onu 10 il çərçivəsinə sığışdırmaq qeyri-mümkündür. Bu gün ansamblın repertuarında 25-dək musiqi nömrəsi var. Onları dinlədikcə xəyalən özünü XIV-XV əsrlərdə hiss edirsən...

Ş.Ə.Ə.Ə.

Heydər Əliyev və Azərbaycanda kitabxana işi

"Heydər Əliyev və Azərbaycanda kitabxana işi" adlı kitabın müəllifi əməkdar elm xadimi, əməkdar mədəniyyət işçisi, BMT yanında Beynəlxalq İnformasiyalaşdırma Akademiyasının akademiki, tarix elmləri doktoru, professor Abuzər Ali oğlu Xələfov 50 ildir ki, Bakı Dövlət Universitetində səmərəli elmi-pedaqoji fəaliyyət göstərir.

Millî kitabxanasünaşlıq elminin banisi, Azərbaycan kitabxanalarının tarixinin ilk tədqiqatçısı, respublikamızda ali təhsilli kitabxanasünaş-bibliograf və kitabşünaslar hazırlayan ilk fakültənin yaradıcısı kimi professor A.Xələfovun adı vətənimizin sərhədlərindən çox-çox uzaqlarda da məşhurdur.

250-dən artıq elmi əsərin, o cümlədən 50-dən artıq monoqrafiya, dərslik və dərs vəsaitinin müəllifi olan A.Xələfov eyni zamanda ikicildlik "Kitabxanasünaşlığa giriş" və "Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi" fənlərinə dair ilk orijinal milli dərsliklərin yaradıcısıdır.

2000-ci ildə professor A.A.Xələfov Azərbaycanda kitabxanasünaşlıq elminin və ali kitabxanachılıq təhsilinin inkişafındakı xidmətlərinə görə prezident Heydər Əliyevin fərmanı ilə "Şöhrət" ordeni ilə təltif edilmişdir.

Professor A.A.Xələfovun geniş oxucu auditoriyasına təqdim olunan "Heydər Əliyev və Azərbaycanda kitabxana işi" adlı fundamental monoqrafiyası müəllifin uzun illər gərgin əməyinin nəticəsi olub, ulu öndər Heydər Əliyevin kitabxana quruculuğu sahəsindəki fəaliyyə-

tinin tədqiqinə həsr edilmişdir.

Bu vəsait 2006-cı ildə "Azər-nəşr"də 312 səhifə həcmində 500 nüsxə tirajla, yüksək poliqrafik səhildə çap olunmuşdur.

Kitabın məsləhətçisi AMEA-nın müxbir üzvü fəlsəfə elmləri doktoru, professor Ş.Y.Məmməd-əliyevdir. Elmi redaktoru əməkdar elm xadimi, tarix elmləri doktoru, professor T.X.Musayevdir. Redaktörünü pedaqoji elmləri namizədi, dosent K.İ.Aslan, tarix elmlər namizədi L.A.Məmmədovadır. Vəsaitin rəyçiləri tarix elmləri doktoru, professor X.İ.İsmayilov və pedaqoji elmlər namizədi, dosent N.İ.İsmayilovdur.

Kitabın rəssamı Q.Fərəcov, yığım üzrə operator İ.Kərimova, kompüter tərtibatçısı M.Orucovdur.

Kitabda ümummilli lider Heydər Əliyevin Azərbaycan mədəniyyətinin ayrılmaz tərkib hissəsi olan kitabxana quruculuğu sahəsindəki misilsiz xidmətləri ümumiləşdirilib elmi nəticələr çıxarılıb. Burada kitabxanaların xalqımızın mədəni-mənəvi tərəqqisində və cəmiyyətdəki rolu haqqında Heydər Əliyevin fikirləri şərh olunmuş, həmçinin onun XX əsrin 2 yarısında respublikada kitabxana şəbəkələrinin inkişafı, kitabxanaların mərkəzləşdirilməsi, kitabxana fondlarının inkişafı, əhaliyə

kitabxana xidmətinin yaxşılaşdırılması, kitabxanaların maddi-texniki bazasının və kadr potensialının möhkəmləndirilməsi istiqamətindəki fəaliyyəti konkret faktlar əsasında təhlil edilmişdir. Kitabda müstəqillik dövründə kitabxanaların qorunub saxlanılması, kitabxana işinin inkişaf istiqamətləri və dövlətin kitabxana siyasətinin formalaşmasında Heydər Əliyev ideyalarının şərhinə geniş yer verilmişdir.

Kitabxana işçiləri, habelə ulu öndərin həyat və fəaliyyəti ilə məşğul olan tədqiqatçılar, eləcə də mədəniyyət və kitabxanasünaşlıq təhsili müəssisələrinin tələbələri və professor-müəllim heyəti üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Mədəniyyətimizin mühüm sahələrindən biri olan kitabxana işi sahəsində çox mürəkkəb dövr olan son 10 ildə olduqca ciddi tədbirlər həyata keçirilib. Hər şeydən əvvəl kəskin maliyyə çətinliyinə baxmayaraq kitabxana şəbəkələri qorunub saxlandı. Bu gün fəxrli demək olar ki, Azərbaycan MDB ölkələri içərisində dövlət kitabxana şəbəkəsini qoruyub saxlayan, kitabxana müəssisələrinin özəlləşdirilməsini qadağan edən yeganə respublikadır.

Bu dövrdə böyük öndər Heydər Əliyev bir neçə dəfə M.F.Axundov

"Kitabxana xalq, millət üçün, cəmiyyət üçün müqəddəs bir yer, mədəniyyət, bilik, zəka mənbəyidir. Ona görə elə kitabxanaya daimi hörmət xalqımızın mədəniyyətini nümayiş etdirən amillərdən biridir"

Heydər Əliyev

adına Azərbaycan Milli Kitabxanasına (əvvəllər Azərbaycan Dövlət Kitabxanası) getmiş, şəxsi kitabxanasından həmin kitabxanaya xeyli kitab bağışlamış, kitabxana, kitabxana işi və kitabxanaçı haqqında parlaq nitqlər söyləmiş, kitabxananı "xalq, millət üçün, cəmiyyət üçün müqəddəs bir yer, mədəniyyət, bilik, zəka mənbəyi" adlandırmışdır. Fərqləndirici haldir ki, son 13 ildə kitabxana işi haqqında bir çox sərəncamlar və dövlət qərarları verilmiş, 1999-cu ildə Milli Məclis tərəfindən "Kitabxana işi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul edilmişdir. Həmin qanunun böyük öndərimiz tərəfindən imzalanması mədəniyyətimizin bu mühüm sahəsinə böyük dövlət qayğısının təzahürüdür.

Beləliklə, xalqımızın böyük oğlu, dünyaşöhrətli siyasətçi, müstəqil Azərbaycan dövlətçiliyinin memarı, ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin respublikamızda 34 illik rəhbərliyi dövründə mədəniyyətimizin çox mühüm sahəsi olan kitabxana dövlət qayğısı ilə əhatə olunmuş, bu sahə həmişə böyük öndərin diqqət mərkəzində olmuşdur. Məhz buna görədir ki, həmin illər respublikamızda kitabxana işinin tarixinə inkişaf və tərəqqi dövrü kimi daxil olmuşdur.

Müasir Azərbaycan tarixinin yeni, parlaq səhifələrinin yazılmasında böyük rolu olan bu dahi şəxsiyyətin ümummilli liderimiz olması bizi sevindirir.

İllər, əsrlər keçəcək, ancaq Azərbaycan tarixinin Heydər Əli-

yev dövrü tariximizin ən parlaq səhifələrindən biri kimi qalacaq.

Azərbaycanda kitabxana işinin tarixinə dönüş dövrü kimi daxil olan bu illərdə kitabxana quruculuğu sahəsində əldə olunan nailiyyətlərin, baş verən proseslərin, əhaliyə kitabxana xidmətinin təşkili sahəsində meydana gələn yeni iş forma və üsullarının təhlil edilib öyrənilməsinə və ümumiləşdirilməsinə böyük ehtiyac duyulmaqdadır. Hazırda oxuculara təqdim olunan "Heydər Əliyev və Azərbaycanda kitabxana işi" adlı bu kitab məhz kitabxana tariximizdə olan boşluğu doldurmaq, kitabxana quruculuğu sahəsində ulu öndərin titanik fəaliyyətini, böyük qayğı və məhəbbətini, kitabxana işi haqqında ölməz ideyalarını, nəzəri irsini gələcək nəsillərə çatdırmaq məqsədini öz qarşısına qoymuşdur.

Kitab ön söz, 2 fəsil, son söz əvəzi və əlavələrdən ibarətdir.

1-ci fəsil "Azərbaycanda kitabxana işinin inkişafında Heydər Əliyev mərhələsi" (XX əsrin 70-80-ci illəri) adlanırdı. Burada əsasən Heydər Əliyevin fəaliyyətinin sovet dövrü mərhələsi öz əksini tapır.

2-ci fəsil "Heydər Əliyev və müstəqillik illərində Azərbaycanda kitabxana işi" adlanır və 13 bəşliqdan ibarətdir. Bunlar aşağıdakılardır.

1. Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyinin kitabxana şəbəkəsi müstəqillik illərində;

2. M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanası müstəqillik illərində;

3. F.Köçərli adına Respublika

Uşaq kitabxanası müstəqillik illərində;

4. C.Cabbarlı adına Azərbaycan Respublikası Gənclər kitabxanası müstəqillik illərində;

5. Respublika Təhsil Nazirliyinin kitabxana şəbəkəsi müstəqillik illərində;

6. Respublika Elmi-Pedaqoji kitabxanası müstəqillik illərində;

7. Ali məktəb kitabxanaları müstəqillik illərində;

8. Bakı Dövlət Universitetinin Elmi kitabxanası müstəqillik illərində;

9. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Mərkəzi kitabxanası müstəqillik illərində;

10. Respublika Elmi-Texniki kitabxanası müstəqillik illərində;

11. Azərbaycan Respublikası Prezidenti İşlər İdarəsinin kitabxanası müstəqillik illərində;

12. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisin kitabxanası müstəqillik illərində;

13. Müstəqillik illərində kitabxana işi sahəsində dövlət siyasəti.

Demək olar ki, bu fəsilədə Respublikanın əsas kitabxanaları haqqında tam məlumat verilir.

Kitabda "Son söz əvəzi" başlıqda deyilir:

"Ulu öndərin gələcək nəsillərə vəsiyyəti olan bu ölməz elmi-nəzəri irs içərisində mədəniyyət, kitab, kitabxana və mütaliə məsələləri mühüm yer tutur. Cəmiyyətin bütün üzvləri: alimlər, ziyalılar, təhsil işçiləri, mütəxəssislər, tələbələr və başqaları kimi kitabxanachılarımız da bu irsi öyrənməyə böyük ehtiyacı vardır".

Vəsaitdə diqqəti cəlb edən başlıqlardan biri də "Əlavələr" adlanır. Burada 5 bölmə və 12 yarım bölmə öz əksini tapmışdır.

Birinci bölmə "Heydər Əliyev oğlu Əliyev haqqında qısa biografi məlumat" adlanır. Burada anadan olandan son mənzilə kimi olan konkret tarixlər öz əksini tapmışdır.

İkinci bölmə "Təltiflər" adlanır. Buraya "Heydər Əliyevin təltif olduğu SSRİ-nin orden və medalları", "Heydər Əliyevin təltif olduğu beynəlxalq orden və medallar", "Heydər Əliyevin təltif olduğu fəxri elmi adlar", "Heydər Əliyevin təltif olduğu fəxri adlar və mükafatlar" daxildir.

Maraqlı başlıqlardan biri də "Heydər Əliyevin kəlamları" adlanır. Müəllif bu kəlamları "Bibliografik məlumat kitabı"ndan götürmüşdür.

"Əlavələr" bölməsindəki "Dünyanın görkəmli siyasətçiləri, elm və mədəniyyət xadimləri Heydər Əliyev haqqında" bölməsidir. Müəllifi görkəmli şəxslər olan Corc Buş (ABŞ), Jak Şirak (Fransa), Ockar Lui Skalfaro (İtaliya), Əlahəzrət Arixito (Yaponiya), Fərrux Əhməd Xanteqari (Pakistan), Kerevil Navayana (Hindistan), Emil Konstantineku (Rumıniya) və s. Ümumiyyətlə 115 şəxsin fikirləri öz əksini tapmışdır.

"Əlavələr" in 5-ci bölməsi "Heydər Əliyevin kitabxana işinə dair çıxışları, imzaladığı qanunlar, fərmanlar və sərəncamlar" adlanır və 8 paragrafdan ibarətdir.

1. M.F. Axundov adına Dövlət kitabxanasında "Vətənə, dövlətə, xalqa sədaqət andı" miniatur kitabın təqdimat səviyyəsindəki çıxışı, 3 iyun 1995-ci il;

2. "Kitabxana işi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanunu;

3. "Kitabxana işi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı;

4. "Azərbaycan Respublikasında 1995-1998-ci illərdə dövlət mülkiyyətinin özəlləşdirilməsinin Dövlət Proqramının" təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu;

5. "Mədəniyyət haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu;

6. "İnformasiya, informasiyalaşdırma və informasiyanın mühafizəsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu;

7. Bakı Dövlət Universiteti müəllimlərinin təltif edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Fərmanı;

8. A.A.Xələfova "Əməkdar elm xadimi" fəxri adının verilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidenti Fərmanlarından ibarətdir.

Vəsaitin sonunda 84 adda istifadə olunan ədəbiyyatın siyahısı verilmişdir.

M.F. Axundov adına Azərbaycan Milli kitabxanasının direktoru K. Tahirov vəsaitin çox dəyərli olmasını nəzərə alaraq kitabın təqdimat mərasimində daha 1500 tirajla çap olunması təklifini irəli sürmüşdür.

Belə bir vəsaitin Dövlət Mükafatına təqdimatı da məqsədsəuyğundur.

B.ƏLƏSGƏROV,
Beynəlxalq Nobel
İnformasiya Mərkəzinin
həqiqi üzvü

Bunun motivlərini nə poema müəllifləri, nə də qəhrəmanları az-çox aydın şəkildə izah edə bilmirlər. Ən böyük izahat - "şəkkəka lənət" məzmunlu sözlərdən o yana getmir.

M. Müşfiqin "Buruqlar arasında" (1932) poemasında irəli sürülən xalqlar dostluğu motivasiyası bu cəhətdən xarakterikdir. Həm də müəllif sükətdə daha çox kəskinlik vermək üçün erməni gənci ilə azərbaycanlı qızının məhəbbətini qələmə alır (Müşfiq M. Əsərləri, II c., 1970, s. 111).

S. Vurğunun "26-lar" poemasında isə proletar beynəlmilləçiliyinin poetik konsepsiyası öz əksini tapmışdır. Burada da "ikinci dərəcəli" millətlərin dostluğu fonunda rus fəhləsinin müstəsna mövqeyi xüsusi nəzərə çatdırılır:

*Qartallı Qafqazın mərd
oğulları,
Ayırmasın sizi nə millət, nə din.
Birdir bu dünyada rəngi,
qabarı
Tarixi yaradan polad əllərin...
Atmağı öyrənən rus
fəhləsindən!*

(Vurğun S. İstiqbal təranəsi, 1947, s. 298).

Lakin proletar beynəlmilləçiliyi yalnız "ikinci dərəcəli" millətlərə rus rəhbərliyi ilə kifayətlənmiş; global miqyasda çıxaraq bütün dünya proletariatını birləşdirmək məqsədi güdür. Məsələn, 1935-ci ildə Sovetlər İttifaqının xoşbəxt həyatından və parlaq gələcəyindən fəhlələrin Müşfiqin gənc bir qəhrəmanı kədərliidir. Atasını mehribanlıqla ondan soruşurlar ki, belə xoşbəxt bir zamanda onu kədərləndirən nə

Beynəlmilləçilik 1920-30-cu illərin poemalarının ideoloji qaynağı kimi

Poema müəlliflərinə ilham verən və onların əsərlərində əks olunan ideyalardan biri də proletar beynəlmilləçiliyi ideyasıdır. Lakin burada da millətlərin iyerarxiyasında hamı bərabər deyildir: xilaskar rus milləti, rus proletariatu və digər millətlər - bu bölgü sxematik şəkildə belədir. Xalqlar dostluğu əsasən azərbaycanlılar və başqa ikinci dərəcəli millətlər arasında təsvir edilir. 20-30-cu illərin poemalarında təsvir və təranənilən edilən xalqlar dostluğunda mistik bir çalar özünü büruzə verir.

dir? Əcəba, bu qədər şən həyatda, gündən-günə gözəlləşən həyatda məsum bir çocuk qəlbinə qəm-kədər haradan yol tapmışdır? Məlum olur ki, kiçik qəlbə proletar beynəlmilləçiliyi ilə döyünən uşaq uzaq Almaniyanın, orada kapitalistlərin zülmü altında "qan ağlayan" işçilərin dərdini çəkirmiş! Lakin ata onun başını tumarlayaraq xoş vədlərlə sakitləşdirir:

*Mənim qəşəng oğlum,
mehriban oğlum!
Dünya qayğısına tutulan oğlum!
Hədərdir çəkdiyən kədər,
iztirab...
Düşün, bu şeylərlə sönməz
inqilab!
Azmi Avropada dönməz
oğullar?
Onları sarıtmaz bu acı yollar!
Bu gün zəncirini qırınca*

*Telman,
Çıxacaq döyüşə əməkçi alman.
Oğlum, qurulacaq orda da
şura,
Hər yandan qopacaq bir qızıl
ura.*

(Müşfiq M. Əsərləri, II c., 1970, s. 98).

1936-cı ildə yazılmış "Azadlıq dastanı" poemasında isə Müşfiq "Qızıl Moskvanı" mərkəz götürməklə bütün Qlobusu ortaya çəkir, rus xalqının bey-

nəlmillə xilaskarlıq missiyasını təranənilən etməkdən yorulmur. Füzuli kimi, Bayron kimi Müşfiqdə də bir dünya kədəri özünü büruzə versə də, bu kədər nikbinliyə səmmlənmiş bir kədərdir, çünki şair əmindir ki:
*...bir ölkə vardır,
Orda gün keçirən nə bəxtiyardır.
Gedirəm oraya, yol verin mənə,
Qızıl Moskvanı göstərin mənə!*
(Yenə orada, s. 258-259) - deyə bilən bir işçi üçün nicat yolu, nicat qapısı mövcuddur.

M. Rahimin "Döyüş günləri" (1932) poemasının da əsas qayəsini "Rusiyyədən əsən küləyi" təmsil edən İvanovun siyasi rəhbərliyi altında Karapetlə Gülhəmzanın döyüş dostluğu təşkil edir. Xarakterikdir ki, poema boyu müxtəlif opportunist fikirlərə tutulan Karapetlə Gülhəmzəni bu "solluq uşaq xəstəliyindən" məhz mətin və müdrik bolşevik İvanov sağaldır.

Öz dərin ağı və siyasi fərsəti nəticəsində ən çətin vəziyyətlərdən çıxış yolu tapır və heç zaman səhvə yol vermir. Məsələn, terrora terrorla cavab vermək, mədənləri yandırmaq istəyən Karapetə İvanov belə deyir:

Xeyr, terrorçuluq bizim yol deyil,

*O bir ölçü deyil, bir üsul deyil.
Nələr dediyimi yaxşı düşün bir,
Mədən onların yox, ancaq
bizimdir.*

(Rahim M. Seçilmiş əsərləri, c. 2., 1957, s. 229)

Maraqlıdır ki, xaçpərəstlərə əlbir olub öz din qardaşına, qan qardaşına qarşı çıxmaq istəməyən türk fəhləsi Sorxanın cavabını M. Rahim, İvanovun layiqli şagirdi olan Karapetin dili ilə çox sərrast verir:

*Məninçin müsəlman, erməni
birdir,
İşçinin hədəfi, düşməni birdir.
İstismar dünyası... Nə din,
nə millət...*

(Yenə orada, s. 229).
20-30-cu illərdə - Azərbaycanın keşməkeşli, "çalxalamb bulandığı", ancaq hələ "yağının yağ üstə çıxıb, ayrılanın ayrılanıq" olmadığı illərdə yazılmış poemaların əksəriyyəti üçün siyasi-ideoloji təmayül aparıcı olsa da, onlar bu və ya digər fəlsəfi dünyagörüşünün, fəlsəfi məktəb və sistemin təsirində məruz qalaraq onlardan müəyyən ideya və obrazlar götürmüşlər.

Gülbəniz BABAXANLI